

LBRIS

We know
books

Cartea de față reprezintă ediția a doua a volumului
Moștenirea bătrânilor athoniți: jurnal duhovnicesc,
apărut pentru prima dată la Editura Sophia în 2004.

ARHIMANDRIT
HERUVIM KARAMBELAS

Duhovnicii
din Grădina
Maicii Domnului

Jurnal duhovnicesc

Traducere din limba greacă
Carolina Ciulu

editura
Σοφία

București

CUPRINS

Prolog	7
Primele impresii	9
O scurtă peregrinare.....	18
La mănăstirea Dionisiu.....	29
Intru în călugărie la Sfânta Ana.....	39
Prima mea mărturisire la Sfântul Munte.....	48
Obștea noastră, grădina duhovnicească	57
Crâmpie din viața colibei noastre.....	65
Lupta întru înduhovnicire – lucrarea sufletului	74
Să facem cunoștință cu schitul nostru.....	89
Întâlniri binecuvântate	107
„A înflorit pustia precum crinul”	116
În pustia Sfântului Vasile	135
În schitul Kavsokalivia	146
În trei dintre cele mai cunoscute chinovii.....	173
La Mitropolia Athosului.....	184
În partea de nord a Sfântului Munte	195
Șase luni la Karoulia.....	210
Nostalgie.....	218

PROLOG

Fericitul într-o pomenire părinte al nostru, arhimandritul Heruvim, ne-a lăsat moștenire, înainte de a se muta de la cele vremelnice la cele veșnice, o minunată comoară duhovnicească, amintirile sale de la Sfântul Munte, pe care abia a apucat să le ducă la bun sfârșit înaintea adormirii sale.

Mare admirație avem pentru faptul că, deși a stat puțin timp la Sfântul Munte și deși se găsea la o vârstă fragedă, sufletul lui curat și însetat a izbutit să păstreze înlăuntrul său, ca pe o comoară, buna mireasmă a autenticei tradiții monahale de la Sfântul Munte și să se bucure de florile mirosind a mir ale Raiului pe pământ, marile personalități ale vremii sale, care au lăsat urme pururea vii în sufletul tânărului pe atunci părinte Heruvim.

În veci pomenitul părinte al nostru a trecut cu vederea părțile de umbră, omenești, ce poate le-a văzut la părinții pe care i-a cunoscut, și, ca o albină de soi, a cules din florile Athosului ceea ce era mai de preț. Nectarul acesta l-a picurat în adâncurile sufletului său, l-a păzit și l-a păstrat curat și neatins și ni l-a lăsat nouă, copiilor săi duhovnicești, ca pe cea mai de preț comoară. Cu acest nectar s-a hrănit toată viața pe care a trăit-o pe pământ și, vreme de treizeci și cinci de ani, ne-a hrănit și pe noi, și pe o mulțime de alți călugări și mireni.

Luminat de Mângâietorul, Duhul Sfânt, și îndemnat de interesul fraților din mănăstire și de marele folos pe care-l aduceau cele pe care le povestea din amintirile sale de la Sfântul Munte, Bătrânul nostru s-a gândit că nu ar trebui să se piardă o asemenea bogăție duhovnicească. Din această pricină ne-a transmis în scris amintirile sale.

Dragostea nu ne dă dreptul de a ține numai pentru noi o asemenea moștenire. O oferim și noi, la rândul nostru, cum, de altfel, el însuși a dorit, fraților noștri călugări și mireni, spre slava lui Dumnezeu Cel în Treime, spre cinstirea Doamnei noastre celei Preabinecuvântate, Născătoare de Dumnezeu, și în amintirea fericitului întru poimenire Bătrân al nostru.

Egumenul arhimandrit Timothei,

Mănăstirea Paraklitu,

8 noiembrie 1981,

de sărbătoarea Sfinților Arhangheli

PRIMELE IMPRESII

6 august 1938. Vasul „Samos” își face cursa sa obișnuită Pireu-Alexandroupolis-Kavala-Salonic. Va trece de multe insule și va ajunge în multe porturi. Printre călători mă aflu și eu.

Când am plecat din Kavala spre Salonic, ultima oprire a vasului, în depărtare începuse deja să-și facă apariția forma conică a Athosului.

Sprijinit de balustrada prorei, îmi ațintisem ochii asupra muntelui, în timp ce acesta răsărea din mare în toată măreția lui. Mă simțeam atât de atras de el, încât căutam o modalitate de a împinge corabia ca să ajungă mai repede. N-a mai trecut însă mult timp și ne-am apropiat. Mănăstirile se iveau una câte una, mărețe, construite acolo ca să stea mărturie credinței străvechi și avântului omului către Dumnezeu.

De când eram de paisprezece ani, descrierile pline de însuflețire ale Bătrânului Paisie și ale Bătrânului Hrisantie, doi sfinți monahi aghioriți luptători și mari nevoitori, plâsmuiseră în sufletul meu o imagine a Sfântului Munte, ca a unui loc care, deși se află pe pământ, atinge cerurile. Iubirea arzătoare pentru acest loc m-a făcut să iau marea hotărâre: voi merge să trăiesc acolo pentru totdeauna. Era o hotărâre pe care o luasem de unul singur, fără ca nimeni să știe de ea.

LIBRIS

We know

Am ajuns la Dafni. Câteva bărci cu vâsle au venit la corabie ca să preia călătorii. De îndată ce am pus piciorul pe uscat, prima mea grijă a fost să îngenunchez în spatele unei clădiri vechi și să sărut cu emoție acel pământ sfânt. Făcusem un legământ în fața lui Dumnezeu: dacă mă va ajuta Măicuța Domnului să ajung vreodată la Sfântul Munte, primul lucru pe care-l voi face va fi să sărut pământul.

Am pornit spre Karyes, capitala Sfântului Munte, ca să iau permisul de ședere, absolut necesar pentru orice pelerin. Pe drum nu mă mai săturam privind păduri nefârșite și dese, izvoare cu ape cristaline. Graba pusese stăpânire pe mine. Mă mâna curiozitatea să văd, să ascult, să învăț cât mai multe cu putință în acest loc sfânt care de mic copil mă emoționase și mă atrăsese ca un magnet. Călugării pe care-i întâlneam în drumul meu, cu desaga în spate și cu șiragul de mătăni în mână, însuflețeau înlăuntrul meu toate cele pe care le auzisem din fragedă pruncie.

Karyes era inundată de verdeață, iar aerul înmiresmat răspândea răcoare într-un august arzător. Am poposit la un han în acea noapte. Era prima mea noapte la Sfântul Munte.

De dimineață am pornit din nou pe jos spre Dafni. Acolo am văzut o mulțime pestriță de pescari, călugări, jandarmi, muncitori. Cel mai mult m-a impresionat Bătrânul Gheorghis serdarul¹, fericit întru pomenire, cu barba lui lungă și albă și cu vulturul cu două capete care îi împodobeau coiful. Vânzoleala și viața din Dafni îmi dăduseră o stare de melancolie pe care nu o puteam defini. În mulțime am observat un călugăr binevoitor și jovial. Acesta se apropie de mine și-mi spuse cu bunătate:

¹ Gr. *Σερδάρης*, în vechime era cel care răspundea de paza Sfintei Chinotite a Sfântului Munte.

– Vreți să vă ajut cu ceva?

Deși voiam să-mi ascund destinația, nu am reușit. I-am zis că plănuiam să merg la Kavsokalivia. Cu ceva timp în urmă mersese acolo un prieten și se făcuse călugăr, iar eu voiam să-l vizitez. Cu mare bucurie, îmi spuse că era și el de la schitul Kavsokalivia și că stătea în coliba Sfântului Methodie. Aveam să aflu mai târziu că acest călugăr era părintele Methodie.

Puțin după aceea, am plecat cu vaporul care mergea până la schitul Sfânta Ana. Pe tot parcursul drumului îmi îndreptam privirea când spre frumusețile naturii ce îmi umpleau sufletul de admirație, când spre ceilalți călători de pe vapor: călugări, muncitori și pelerini, pe care îi cercetam cu curiozitate. Mi-au atras atenția în mod special niște chipuri ascetice, dintre acelea pe care le vezi tăcute și retrase, semn că și în călătorie mergeau spre cunoașterea și stăpânirea sinelui.

Am zărit mai întâi mănăstirea Sfântului Grigorie. Câte nu am auzit despre mănăstirea aceasta! Era una dintre cele mai bune chinovii¹, cu monahi foarte severi. Imediat după aceea întorc capul spre stânga și văd pe înălțimi clădirea măreață, uriașă a mănăstirii Simonos Petras. Nu am timp să-mi revin din uimire, că îmi și apare în față mănăstirea Sfântului Dionisie. Fără voie m-a cuprins tulburarea. Acolo erau păstrate ca o scumpă comoară mâna dreaptă a Sfântului Ioan Botezătorul și moaștele Sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului, cel ce se făcuse îngrijitor de catări.

¹ Mănăstire ce-l are pe egumen drept întâistătător. Călugării mănăncă împreună la masă și au toate lucrurile în comun, în timp ce într-o mănăstire idioritmă nu există egumen și fiecare călugăr se îngrijește singur de hrana sa și de toate cele necesare.

ERDIS | We know
 „Dumnezeule Mare, mi-am spus, unde mă aflu? Toate acestea se întâmplă cu adevărat?”

Pe când priveam spre mănăstirea Dionisiu și îmi aduceam aminte toate câte le auzisem despre ea, am simțit că ceva tresare în mine...

În dreptul fiecărei mănăstiri se găsea mereu câte cineva care să sară pe uscat. Dacă era vorba de un călugăr, încercam să ghicesc: este oare unul dintre cei despre care auzisem vorbe atât de frumoase?

După mănăstirea Dionisiu apăru, chiar la poalele celui mai înalt vârf al Athosului, mănăstirea Sfântului Pavel. De pe mare se zărea un ansamblu arhitectural minunat, semănând cu o veche garnizoană venețiană. În această mănăstire se păstrează, neprețuită comoară, Darurile Sfinte pe care le-au adus magii la nașterea Domnului.

Curând am zărit și Schitul Nou, un frumos orașel monahal cu colibe¹ pitorești și grădini minunate. Am lăsat în urmă și Schitul Nou și în zece minute am ajuns la ultimul chei al călătoriei noastre, la Sfânta Ana. Cu vădită curiozitate priveam spre schit² iar și iar. Îmi plimbam privirea de la cele mai mici până la cele mai înalte clădiri. Să fie oare așa cum mi le-au descris părinții Paisie și Hrisantie, care veniseră de aici, de la Sfânta Ana?

Pe chei, câțiva platani răsărau din belșug vizitatorii cu răcoarea lor. M-am așezat și eu la umbra lor. Puțin mai încolo un călugăr săpa ușor în nisip și printre pietricelele du-

¹ Locuință a unui număr limitat de călugări, separată de alte clădiri, cu puțin teren în jurul ei și cu biserică încorporată. Mai multe colibe laolaltă formează un schit.

² Mică așezare monahală formată din mai multe colibe și socotită drept o „anexă” a unei mănăstiri. La Sfântul Munte se întâlnesc și așa-numitele schituri cu viață de obște, care în realitate sunt adevărate mănăstiri, chinovii, dar se supun uneia dintre cele douăzeci mari mănăstiri ale Muntelui.

pă apă. Luă apoi o cutie veche de conserve și se aplecă să o umple. M-am dus spre el să văd ce face și i-am cerut să gust și eu din apa aceea. A fost poate cea mai gustoasă apă pe care am băut-o vreodată. Puțin mai sus, la vreo sută de metri de mare, curgeau apele reci ale unui izvor.

Acum, că tot mă aflam la Sfânta Ana, am plecat, sub îndrumarea unui călugăr, spre coliba Înainte-Mergătorului. Voiam să-i întâlnesc pe părintele Azarie și pe ucenicii săi – Ioan și Averchie, doi frați de sânge. Am pornit la drum împreună cu însoțitorul meu, urcând pe cărări umbrite din loc în loc de arini uriași. Tot drumul acela nu a scos o vorbă. Cu desaga în spate, cu toiagul într-o mână și cu un șir de mătăni tocite în cealaltă, mergea în față, iar eu îl urmam tăcut. Îngăima ceva mișcând din buze. Își spunea, de bună seamă, rugăciunea. Respectându-i reculegerea, nu l-am întrerupt, deși doream cu ardoare să-l întreb atâtea și atâtea...

Mă aflam la Sfânta Ana! Era ca într-un vis ce nu putea fi adevărat. Am luat-o pe un drum îngust, printre tufișuri dese, unde mireasma de mirt și dafin pusese stăpânire pe tot locul. Am trecut pe lângă vrejuri înalte de fasole și am ajuns în fața unei porți de țară. Am urcat două-trei trepte și am tras de o sfoară de care era legat un mosorel gol. Se auzi un clopoțel. În scurt timp se deschise ușa și apăru un călugăr, de vârstă mijlocie, îmbrăcat într-o dulamă veche, desculț și cu o căciulă ponosită de prea multele purtări. Chipul lui strălucea de bucuria și simplitatea unui copil. Mă privi cercetător la început, dar apoi îmi zise:

– Nu cumva ești Gheorghis?

– Chiar eu sunt. Cum m-ați recunoscut?

– Mi-am dat seama după trăsăturile feței. Exact așa mi te-a descris fratele meu, părintele Ioan.

LIBRIS | We know
 books

După ce am fost recunoscut, i-am mulțumit însoțitorului meu pe care nu l-am revăzut după aceea cât timp am stat în Sfântul Munte, deși tare aș fi vrut. Înfațișarea sa trăda o fire singuratică, introvertită.

Am intrat într-o încăpere veche și fără nimic de prisos, care servea mai degrabă ca pronaos al colibeii. Părintele Averchie, căci așa îl chema pe călugărul care m-a primit, a deschis ușa bisericii, ca să mă închin. Paraclisul era închinat Sfântului Înainte-Mergător. Am sărutat toate icoanele catapetesmei cu multă evlavie.

Era prima dată când intram în paraclisul unei colibe de la Muntele Athos. Mi-au atras atenția analogul¹, care se afla în partea dreaptă a naosului, la prima strană, candelabrul, icoanele vechi bizantine, stranele cu două rânduri de scaune. Tămâia, lumânările și uleiul răspândeau mireasma lor deosebită. Bucuria mea era mare. În față îl aveam chiar pe părintele Averchie, despre care auzisem atâtea de la frațele lui. Cel mai important lucru era că venise la Sfântul Munte la nouă ani. De atunci nu mai văzuse lumea, nu se mai întorsese în deșertăciune...

Am trecut apoi în camera de oaspeți, simplă și sărăcăcioasă. Părintele Averchie s-a grăbit să aducă tratația obișnuită la Athos: rahat, cafea și rachiu. În timpul acesta, am auzit pași pe scări. Am presupus că trebuie să fie părintele Ioan. Într-adevăr. Îmi auzise, se pare, vocea și cobora ca să-mi ureze bun-venit. Ținea în mână un buchet de flori.

– Sfântul Munte te primește cu florile lui frumoase, îmi zise.

Această atât de neașteptată primire m-a impresionat peste măsură. Am gândit atunci că un călugăr care s-a lu-

¹ Gr. *Αναλόγιο* = stativ din lemn, cu suprafețe înclinate, pe care sunt așezate cărțile, deschise exact la pasajele ce urmează a fi citite.

crat pe sine în virtute trebuie să fie, pe lângă toate celelalte, și un suflet nobil.

Nu mult după aceea apăru și cuviosul părinte Azarie, al cărui chip nu-l voi uita niciodată. Trecuse deja de șaptezeci și cinci de ani, dar era încă la chip și în purtare asemenea unui copil. Astfel de oameni și-au câștigat intrarea în Împărăția cerurilor, precum a spus Domnul nostru Iisus Hristos: „De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în Împărăția cerurilor”.¹ Numai două vorbe a mai avut timp să spună Bătrânul Azarie, că a și bătut clopotul, pentru a se citi ceasul al nouălea și vecernia.

Ședeam în strană și mă consideram cu adevărat fericit. Sufletul meu tânăr era plin. Psalmodiarea simplă și scurtă, ținuta evlavioasă a părinților, întreaga atmosferă mă confundaseră într-o stare de adâncă smerenie, încât mi-am zis: „Ce-și poate dori mai mult, ce altceva mai bun poate să ceară un suflet în locul acestei stări de mare evlavie?”

După vecernie a urmat masa de seară: mâncare puțină, simplă, dar bine gătită, și piersici minunate din grădină. Bătrânul Azarie, după cum mi-au spus ucenicii săi, se în-deletnicea cu grădinăritul și cu pescuitul.

După ce se săvârși și cina, am făcut cu toții metanie și am primit binecuvântarea Bătrânului². Noaptea, deși eram obosit după o călătorie istovitoare, așteptam să bătă clopotul ca să intru din nou în paraclis, în lumina slabă

¹ *Matei* 18, 3. Pentru traducerea citatelor biblice am folosit Biblia sinodală a Patriarhiei Române (*n.tr.*).

² Gr. *γέρων* = Bătrân. Cu sensul de părinte duhovnicesc al pustiei (*πνευματικός πατέρας της ερήμου*) se întâlnește încă din secolul al IV-lea d.Hr. și a rămas în tradiția Bisericii Ortodoxe drept călăuzitor duhovnicesc. În chinovie este egumenul, iar la chilie – monahul cel mai în vârstă și mai sporit în virtute. Am optat pentru traducerea ca atare a lui *γέρων*, „Bătrân”, pe care l-am scris cu literă mare, ca în textul grecesc, pentru a păstra nota de respect. De foarte puține ori am preferat echivalentul slav, stareț (*n.tr.*).

a candelor și a policandrilor care lumina cărțile sfinte, împreună cu cei trei părinți, a căror prezență răspândea liniște și bucurie launtrică. A fost prima utrenie la care am luat parte în Sfântul Munte. De aceea îmi va rămâne pururea în amintire. Chiar și acum, după patruzeci de ani, când scriu rândurile acestea, tare aș mai vrea să retrăiesc tot ce am simțit în timpul acelei slujbe! După utrenie, ne-am băut cafeaua. Apoi părintele Averchie mă luă să-mi arate grădina și livada: piersici gemând sub povara roadelor, straturi foarte îngrijite de zarzavaturi de vară și de alte legume. Toate vădeau ordinea și armonia din mintea și sufletul părinților. Am cules câteva piersici și ne-am întors. Am vizitat apoi atelierul de pictură și întreaga colibă care semăna cu o veche gospodărie de țară.

Ședeam în pridvor când am auzit pași în spatele meu. Mă întorc și-l văd pe Bătrânul Azarie cu uneltele de pescuit în mână și cu un coș plin de pește proaspăt, ce se mai zbătea încă. Tocmai îl prinsese cu năvodul pe care îl aruncase de cu seară.

În această obște am rămas cinci-șase zile, copleșit de entuziasm, bucurie și împlinire sufletească. Între timp am mers cu părintele Ioan să ne închinăm în biserica mare¹.

Dicheul² schitului era pe atunci fericitul întru pomenire părinte Haralambie de la coliba Sfântului Modest. Ordinea și curățenia domneau în biserica împodobită în întregime cu icoane bizantine. M-am închinat cu adâncă emoție la moaștele Sfintei Ana și la icoana ei făcătoare de minuni și i-am șoptit câteva cuvinte de mulțumire pentru

¹ Gr. *Κυριακό* = biserica mare din mijlocul schitului, unde părinții săvârșeau slujbele de duminică și de mari praznice. Cuprindea și arhondaricul.

² Gr. *δικαίος* = starețul unei colibe care administrează și reprezintă schitul timp de un an și care are în grijă și biserica mare.

că m-a învrednicit să ajung în acest loc sfânt pe care îl iubisem atât de mult încă înainte de a-l cunoaște.

Biserica mare se află în mijlocul schitului. De aici se pot vedea și cele cincizeci și patru de colibe care alcătuiesc schitul. Cât cuprindeam cu privirea, vedeam numai colibe de călugări, înconjurate de copaci, ape și grădini, dar mai ales simplitatea, liniștea și seninătatea lor îmi umpleau sufletul. Atâția oameni în acest sătuc, și totuși nu se auzea nimic. Nici un zgomot, nici o tulburare. Liniștea este cel mai bun tovarăș al vieții monahicești.

După ce am fost în biserica mare, am vizitat și coliba fraților Kartsonas. Acolo am întâlnit adevărata noblețe monahală. Ne-au primit cu bucurie, firesc, așa cum numai sufletul lor îi îndemna. Obștea era formată din patru frați de sânge: părintele Gavriil, Bătrânul colibei, părintele Serafim, părintele Dionisie și fratele Hrisostom. Veniseră la Munte din fragedă pruncie, aduși chiar de tatăl lor, care i-a închinat Maicii Domnului. Bătrânul Kartsonas a fost unul dintre primarii Messiniei, care își țineau cu sfințenie portul, cu fustanelă¹ și brâu de piele². Fiii lui au luat cu ei noblețea originii lor și au păstrat-o până la sfârșitul vieții. Erau pictori de icoane, adevărați artiști.

La plecare și-au luat rămas-bun de la noi cu multă dragoste, pe care nu o voi uita nicicând. Au rămas credincioși până la moarte făgăduielilor pe care le-au făcut în momentul intrării în călugărie. Deși aveau multe cunoștințe, nu și-au schimbat cu nimic viața aghioritică. Domnul să-i odihnească în pace și să avem binecuvântarea lor!

¹ Gr. *φορτανέλα* = fustă cu mai multe cute, de obicei de culoare albă, parte a costumului tradițional bărbătesc al grecilor.

² Gr. *σελάχι* = un brâu, o centură de piele, în care își prindeau armele purtătorii de fustanelă.